

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

«RO'YXATGA OLINDI»

№ vm – 343 - 3400 - 3.18

«09» ___08___ 2003 y.

«TASDIQLANDI»

O'zbekiston Respublikasi

Oliy va o'rta maxsus

ta'lim vazirligi

S.Tulyaiov

«1» iyul 2003 y.

«MOLIYa»

fanidan

DASTUR

**340000 - “Biznes va boshqaruv” ta'lim sohasidagi barcha bakalavriat yo'nalishlari
uchun**

Toshkent - 2003

Tuzuvchilar: i.f.n., dots. X.N. Jamolov
o'qit. A.A.Iminoxunov

Taqrizchilar i.f.n. dots. N. Xaydarov
dots. L.Alieva

Mazkur dastur iqtisodiy oliy o'quv yurtlari talabalari uchun mo'ljallangan. Moliya tizimi sohasidagi kadrlar uchun ushbu dasturda keltirilgan savollar muhim nazariy - uslubiy qo'llanma vazifasini bajaradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mamlakat makroiqtisodiy barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy o'sishga erishish uchun yuqori malakali kadrlar talab etilmoqda. Ushbu dastur asosida moliya munosabatlari, moliya tizimi, davlat moliyasi va korxonalar moliyasining asosiy masalalari nazariy jihatdan yoritiladi.

Mazkur dastur asosida tashkil etiladigan ma'ruzalar va amaliy (seminar) mashg'ulotlar moliya sohasidagi muammolarni hal qilishga ko'maklashuvchi asosiy nazariy ko'nikmalarni beradi.

Данная программа составлена для студентов экономических вузов и включает в себе сущность, функции финансов, основные звенья финансовой системы, основы финансовой политики и финансового механизма, формы и методы организации и управления финансами в условиях рыночной экономики. В нем нашли отражение и новые темы лекционных, практических (семинарских) занятий, такие как, сущность и функции финансов в условиях трансформации, современные проблемы управления финансами в условиях банкротства, финансовая служба и её задачи в современных условиях и т.д. В программе приведен список основной и дополнительной литературы на узбекском,русском и на английском языках, источники материалов из экономических журналов и газет. Вместе с тем программу были приложены компьютерные программы, сайты сети интернета по соответствующим темам учебного курса.

The given manual is intended for the students of economic high schools.

The specialists working on Finance system well be guided in questions of the subject Finance.

Market conditions require high qualified experts to provide economic growth, macroeconomic stability in country. In subjects of the given course the theoretical questions concerning both companies and public finance.

The given course of lectures stipulated by the program will help the students to master the basic theoretical aspects necessary for the decision of problems connected with finance.

Dastur Toshkent moliya instituti ilmiy Kengashida muhokama qilingan va nashrga tavsiya qilingan (2002 yil 25 aprel 9 - sonli bayonnoma).

1. SO'Z BOSHI

Fanni o'qitishning maqsadi va vazifalari, boshqa fanlar bilan o'zaro bog'lanishi

«Moliya» fanini o'qitishning maqsadi - kelgusida yuqori malakali iqtisodchi mutaxassislar bo'lib etishadigan talabalar uchun moliyaning umumiy nazariyasi, O'zbekiston Respublikasi moliya tizimi va uning bo'g'inlari haqida nazariy bilimlar berish, ularda davlatning bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi moliya siyosatini yo'nalishlari bo'yicha asosiy ko'nikmalar hosil qilishdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, fan o'z predmetini o'rgatish uchun quyidagi vazifalarni qo'yadi:

- - moliyaning mohiyati, funktsiyalari, tamoyillari va rolini o'rganish;
- - moliya tizimining mohiyati va bo'g'inlarini o'rganish;
- - moliyani boshqarishning tashkiliy - iqtisodiy asoslarini o'rganish;
- - mikro va makro darajada moliyaning amal qilishi xususiyatlarini o'rganish;
- - bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyadan foydalanish xususiyatlari vazifalarini o'rganish;
- - jamiyat ijtimoiy - iqtisodiy rivojlanishida moliyaning ahamiyatini aniqlash va tahlil qilish.

«Moliya» fani «Iqtisodiyot nazariyasi», «Davlat moliyasi», «Chet mamlakatlar moliyasi» kabi fanlarda olingan nazariy bilimga tayanadi.

Shu bilan birga «Moliya» fani qator maxsus fanlar, jumladan, «Davlat byudjeti», «Mahalliy byudjetlarni shakllantirish va boshqarish», «Nobyudjet fondlar», «Xalqaro moliya munosabatlari», "Korxonalar moliyasi", "Soliq nazariyasi", "Sug'urta asoslari", "Qimmatli qog'ozlar bozori" kabi fanlarni o'zlashtirish uchun nazariy - uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fani bo'yicha talabalar bilim, ko'nikma va mahoratlariga talablar

Ushbu fanni o'rganish jarayonida talabalar tegishli bilimga, ko'nikma va mahoratlarga ega bo'lishlari lozim.

Talabalar umumnazariy fanlardan olgan bilimlari bilan bir qatorda moliyaviy qonunchilik, ommaviy - axborot vositalaridagi kundalik moliyaviy o'zgarishlardan

xabardor bo'lishlari lozim. Mazkur fanning asosiy g'oyalarini to'la va muvaffaqiyatli o'rganish uchun talabalar moliyaviy hisobotlarning asosiy shakllarini, korxonaning moliyaviy ahvolini va to'lov qobiliyatini aniqlash, moliyaviy ko'rsatkichlarni tahlil qilib natijalariga baho berish, moliyani boshqarishda yangi usullarni qo'llashni bilishlari lozim.

«Moliya» fanidan olingan bilimlar talabalarni oliy o'quv yurtini tamomlagandan so'ng, kundalik faoliyatida uchraydigan dolzarb amaliy masalalarni echishda hamda zamonaviy iqtisodiyotga doir adabiyotlarni o'rganib, malakalarini oshirishlarida qo'l keladi.

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha bajariladigan ishlar minimal miqdoriga talablar ishchi o'quv dasturida keltirilgan amaliy (seminar) mashg'ulotlar mavzulari bo'yicha talabalar tegishli mavzular bo'yicha konspektlar oladilar, referatlar va mustaqil ishlar tayyorlaydi hamda amaliyot o'qituvchisi baholashida ular yuzasidan suhbatdan o'tadi. Ushbu talablar amaliy mashg'ulotlar mavzularida kursiv bilan ko'rsatilgan savollar bo'yicha talabalarning to'liq o'zlashtirishlarini belgilaydi.

Auditoriya mashg'uloti turlarining soatlar hajmi (foizlarda) bo'yicha tavsiyalar

Oliy ta'limning davlat standartlari o'quv rejasida «Buxgalteriya hisobi va audit», «Soliq va soliqqa tortish», «Bank ishi» yo'nalishi bo'yicha mazkur kursga har semestrda 108 soat hajmda vaqt ajratilgan, ularning 36 soati ma'ruza, 36 soati amaliy mashg'ulotlar, 36 soat mustaqil ta'limdir. Ushbu fan bo'yicha darslarni tashkil etish III - IV o'quv semestriga mo'ljallangan. O'quv rejasida mazkur fan bo'yicha mustaqil ta'lim olish, mustaqil ishlash, kurs ishlarini bajarish uchun tegishli o'quv soatlari ajratilgan.

Talabalar bilimni baholash uchun o'tkaziladigan baholash tadbirlari miqdori

Ushbu fan bo'yicha talabalar bilimni baholash o'quv reyting tizimi bo'yicha joriy, oraliq va yakuniy ballar asosida belgilanadi.

Fanni o'qitishning har bir semestrda ikki marotaba joriy baholash (seminar mashg'ulotlarida), ikki marotaba oraliq baholash (ma'ruza mashg'ulotlarida) va bir marotaba yakuniy baholash (yozma ish usulida) amalga oshiriladi. Agar fan bir necha semestr o'qitilishi ko'zda tutilsa, oldingi semestrlar nihoyasida yakuniy baholash yoki test usulida amalga oshirilishi mumkin, oxirgi semestrda esa yakuniy baholash faqat yozma ish usulida amalga oshiriladi.

Kompyuter, informatsion va boshqa zamonaviy o'qitish texnologiyalarini qo'llash

Ushbu fanni o'qitish jarayonida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishning asoslarini quyidagilar isbotlaydi:

- - tegishli o'quv maqsadlarini ishlab chiqish texnologiyasining mavjudligi;
- - to'la o'zlashtirish texnologiyasining ko'zda tutilishi;
- - o'quv maqsadlarini baholash (test) topshiriqlariga o'tkazish texnologiyasining mavjudligi;
- - «Test topshiriqlarining invariantligi metodologiyasi va nazariyasi»dan foydalanilganligi;
- - «Muammoli usul va haqiqatni imitatsion modellashtirish»dan foydalanganligi;
- - «Tayanch savollarga asoslangan yozma ish» orqali oraliq baholash o'tkazish tizimidan foydalanilganligi.

Bu fanni o'qitishda moliyaga tegishli qonunlar, hukumat qarorlari, moliyaviy hisob - kitoblarning avtomatlashtirilgan tizimi («Moliya» AIJ) dasturi, nizomlar va moliyaviy loyihalarni baholashning YuNIDO va «Project expert» kompyuter dasturlaridan, yangi kompyuter texnologiyalardan, tarqatuvchi materiallardan, testlar to'plamidan ham foydalanish mumkin.

Ish dasturini tuzishga oid uslubiy tavsiyalar

Mazkur fan «Moliya», «Bank ishi», «Soliqlar va soliqqa tortish», «Buxgalteriya hisobi va audit», «Kasb ta'limi» bakalavr ta'lim yo'nalishlari bo'yicha mutaxassislariga tegishli tarzda uchinchi, to'rtinchi, beshinchi va oltinchi semestrda o'tilishi mo'ljallangan.

Ushbu fan bo'yicha ishchi dasturlari tuzishda quyidagilarga e'tibor berish lozim:

- - ishchi dasturda fan bo'yicha bakalavriat bosqichining tegishli yo'nalishlariga tasdiqlangan o'quv rejasiga muvofiq ajratilgan soatlar hisobga olinishi zarur;
- - ishchi dasturda har bir mavzuga oid huquqiy - me'yoriy hujjatlar hamda tegishli moliyaviy qonunchilik asosidagi yangi talab va o'zgarishlar talabalar e'tiborini jalb etuvchi tarzda berilishi kerak;
- - ishchi dasturda mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular va savollar ajratilib ko'rsatilishi zarur;
- - ishchi dasturda o'qitishning ilg'or texnologiyalari, dasturiy ta'minot imkoniyatlari hamda talabalar bilimi darajasini baholashning reyting tizimi talablaridan kelib chiquvchi vazifalar ham yoritilishi lozim.

2. FAN DASTURI

Moliyaning umumiy nazariyasi va transformatsiyalashuvi

Moliyaning mohiyati va funksiyalari. Moliya – davlat – tovar - pul munosabatlari. Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida moliyaning ijtimoiy - iqtisodiy mazmuni va funksiyalarining amal qilish xususiyatlari. *Moliya va kengaytirilgan takror ishlab chiqarish. Moliyaning tamoyillari va roli. Markazlashgan iqtisodiyot sharoitida moliyaning taraqqiyoti.* O'zbekiston Respublikasi taraqqiyotining hozirgi bosqichida moliya. Makro va mikro ko'lamda moliyaning amal qilish xususiyatlari.

Moliya haqidagi iqtisodiy ta'limotlar

Moliya haqidagi fanning taraqqiyoti. *Markaziy Osiyo va Rossiyada XVIII - XIX asrlarda moliya nazariyasi va amaliyotining rivojlanishi.* Sobiq ittifoq davridagi moliyaviy ta'limot. Moliya fanining asosiy nazariyotchilari, ularning nazariy qarashlari. *Moliya fani nazariyasining 1950 - 90 yillardagi rivojlanishi. Artemov Yu.N., Boldirev B.T., Voznesenskiy E.A., Zverev A.T., Lavrov V.V., Voznesenskiy V.M., Sabanti B.M., Sichev N.T., Shermanov M.K. va boshqalar fundamental tadqiqotlarining moliya nazariyasi va amaliyotining rivojida roli va ahamiyati.* Moliya haqidagi g'arb iqtisodiy ta'limoti, uning yirik namoyondalari nazariy qarashlari, ularning ziddiyatlari. Moliyaviy tartibga solishga oid iqtisodiy qarashlar. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi yillarida moliya haqidagi iqtisodiy ta'limotning rivojlanishi.

Moliya siyosati va moliya mexanizmi

Moliyaviy siyosatning mazmuni. *Moliyaviy siyosat davlat iqtisodiy siyosatining tarkibiy qismi ekanligi.* Moliyaviy siyosatning mazmuni va asosiy tamoyillari. Moliyaviy strategiya va moliyaviy taktika, ularning o'zaro bog'liqligi. Moliyaviy siyosat - ustqurma kategoriyasi ekanligi. *Ustqurmaning jamiyat iqtisodiy bazisi bilan o'zaro bog'liqligi. Moliyaviy siyosatning maqsad va vazifalari.* Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida O'zbekiston Respublikasi davlat moliyaviy siyosatining o'ziga xos xususiyatlari va asosiy yo'nalishlari. Hozirgi sharoitda moliyaviy strategiya va taktikaning dolzarb vazifalari. Moliya mexanizmi, uning mazmuni. *Moliya mexanizmining mamlakat xo'jalik mexanizmida tutgan o'rni, roli va ahamiyati.* Moliya mexanizmining tarkibiy qismlari: moliyaviy munosabatlar tizimi, pul fondlari, moliyaviy apparat. Moliya mexanizmining soha va bo'g'inlari. Moliyaviy munosabatlarni tashkil etish usullari, turlari. Moliya mexanizmining elementlari: pul mablag'lari fondlari: to'lovlar va soliqlar. To'lov va soliqlarni miqdor jihatdan aniqlash usullari va boshqalar. *Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliya*

mexanizmining iqtisodiyotga ta'siri. Davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishda moliya mexanizmining roli va ahamiyati.

Moliya tizimi

Moliya tizimi haqida tushuncha. Moliya tizimining tuzilish tamoyillari. *Moliya tizimining soha va bo'g'inlari, ularning o'zaro bog'liqligi.* Mikrodarajadagi moliyaviy munosabatlar. Korxonalar va tashkilotlar moliyasi - mamlakat moliya tizimining asosi. Turli tashkiliy - huquqiy shakllardagi korxonalar moliyaviy xususiyatlari. Makrodarajadagi moliya. *Davlat moliyasining mohiyati va bo'g'inlari. Davlat byudjetining ijtimoiy - iqtisodiy ahamiyati. Davlat byudjetining moliya tizimidagi o'rni va roli.* Davlatning byudjetdan tashqari maxsus maqsadli pul fondlari, ular faoliyatining hozirgi zamon muammolari. Davlat kreditining mohiyati, shakllari va funksiyalari. Sug'urtaning zarurligi, mohiyati, turlari va funksiyalari. Fond bozori – moliya tizimining tarkibiy qismi sifatida.

Byudjet tizimi

Davlat byudjeti - davlat moliyasining markaziy bo'g'ini sifatida. Davlat byudjetining ijtimoiy - iqtisodiy mohiyati va mazmuni, uning davlatning mohiyati va funksiyalari bilan bog'liqligi. Davlat byudjetining funksiyalari. "Byudjet tizimi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunining ahamiyati. O'zbekiston Respublikasida byudjet tizimi yangi modelining shakllanishi. Byudjet tizimining bo'g'inlari. Respublika byudjeti va mahalliy byudjetlar. Byudjet tizimi amal qilishining tamoyillari va huquqiy asoslari. Turli darajadagi byudjetlar daromadlari. Respublika byudjetining daromadlari tizimi. Mahalliy byudjetlar daromadlari tizimi. *Byudjet - iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatish quroli sifatida.* Davlat ijtimoiy siyosatini amalga oshirishda byudjetning roli. Byudjetning solikli va soliqsiz daromadlari, ularning tarkibi va nisbatlari. *Soliqlarning mazmuni, ularning guruhlanishi. Davlat va mahalliy soliqlar. Tartibga soluvchi va birlashtirilgan soliqlar. To'g'ri va egri soliqlar.* Soliqlar va daromadlarning byudjet bo'g'inlari o'rtasida taqsimlash asoslari. Hozirgi davrda O'zbekiston Respublikasi soliq tizimi. Asosiy solikli to'lovlarni hisoblash va to'lash usullari. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti daromadlarining tarkibi va tuzilishi, uning tahlili. Davlat byudjeti xarajatlarining mazmuni, ularning asosiy yo'nalishlari va tarkibi. Respublika byudjetining xarajatlari tizimi. Mahalliy byudjetlar xarajatlari tizimi *Byudjetning ijtimoiy - madaniy tadbir xarajatlari, ularning tarkibi. Byudjetning xalq xo'jaligini va markazlashgan investitsiyalarni moliyalashtirish xarajatlari, ularning bozor sharoitidagi ahamiyati. Byudjetning aholini ijtimoiy himoya qilish xarajatlari, ularning tarkibi. Byudjetning davlat boshqaruviga, mudofaaga, Vazirlar Mahkamasi*

rezerv fondini tuzishga va boshqa maqsadlarga mo'ljallangan xarajatlari. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti xarajatlari tarkibi va tuzilishining tahlili. Byudjetdan moliyalashtirish tushunchasi, uning usullari. Byudjetdan to'lovlarning turlari: byudjet ajratmalari, subsidiya, subventsiya, dotatsiya.

Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlari

Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlari - umumdavlat moliyasining muhim bo'g'ini. Bozor munosabatlari sharoitida byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlardan foydalanishga bo'lgan haqiqiy ehtiyoj va ulardan foydalanishning maqsadga muvofiqligini belgilab beruvchi asosiy omillar. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlarning guruhlanishi: maqsadiga ko'ra - iqtisodiy va ijtimoiy: boshqarish darajasiga ko'ra - davlat va regional (mintaqaviy). Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlar mablag'larining shakllanish manbalari va xarajat qilish yo'nalishlari. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlarning moliyaviy bozordagi ishtiroki. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlarini boshqarish tuzilmalarining huquq va majburiyatlari. *Davlat ijtimoiy sug'urta fondi, uning mazmuni va tayinlanishi. Fondning shakllanish usullari. Davlat ijtimoiy sug'urta fondiga tushumlarning manbalari.* Bozor sharoitida manbalar o'rtasidagi nisbatlarning o'zgarishi. *Davlat ijtimoiy sug'urta fondi mablag'laridan foydalanish yo'nalishlari. Nafaqa fondi, uning mazmuni va vazifalari. Nafaqa fondining shakllanish manbalari va xarajat yo'nalishlari.* Nafaqa fondining davlat byudjeti bilan o'zaro munosabatlari. Nafaqa fondini boshqarish organlari. Nafaqa fondi byudjetining loyahasini tuzish, ko'rib chiqish, tasdiqlash, uni ijro etish. Davlat bandlik fondi va boshqa nobyudjet fondlar, ularning mazmuni va tayinlanishi, mablag'larning shakllanish manbalari va xarajatlari yo'nalishlari.

Davlat krediti

Davlat kreditining ijtimoiy - iqtisodiy mohiyati. Iqtisodiy va moliyaviy kategoriya sifatida davlat kreditining mazmuni. *Davlat kreditining boshqa moliyaviy kategoriyalar bilan bog'liqligi.* Davlat kreditining bank krediti bilan o'xshashligi va farqi. Davlat kreditining ob'ektiv zarurligi va maqsadga muvofiqligi. Davlat kredit faoliyati turlari. Davlat - qarzdor, davlat - kreditor, davlat - kafil. Ichki va tashqi davlat krediti tushunchasi. Hozirgi davrda xalqaro kreditning rivojlanishi. Davlat qarzining paydo bo'lishi. Kapital va joriy davlat qarzi. Davlat krediti yo'li bilan jalb qilingan mablag'larning ishlatilish yo'nalishlari va davlat kreditini qoplash manbalari. Davlat kreditining shakllari: davlat zayomlari, aholining omonatga qo'ygan jamg'armalarining bir qismini davlat zayomlariga jalb qilish, umumdavlat ssuda fondidan qarz olish, hazina ssudalari, kafolatlangan zayomlar. Davlat

zayomlarining guruhlanishi. Ichki va tashqi zayomlar. Ichki zayomlar klassifikatsiyasi: emissiya qilish huquqiga ko'ra - davlat va mahalliy, daromadlar to'lash shakliga ko'ra - foizli, yutuqli, foizsiz maqsadli; qoplash muddatiga ko'ra - qisqa, o'rta, uzoq muddatli; joylashtirish usuliga ko'ra - ixtiyoriy, obuna bo'lish orqali, majburiy; rasmiylashtirishga ko'ra - obligatsiyali, obligatsiyasiz. Obligatsiyali zayomlar, obligatsiya turlari. Davlat zayomlari obligatsiyalarining kurs va foizlari. Obligatsiyalarning daromadliligi. Davlat qimmatbaho qog'ozlar bozorining holati. Xalqaro davlat krediti. *Xalqaro davlat krediti bo'yicha kreditorlar va qarz oluvchilar (qarzdorlar)*. Xalqaro davlat kreditini berish va qoplash manbalari. Xalqaro davlat kredit munosabatlarining sub'ektlari. Xalqaro davlat kreditini berish shartlari. O'zbekiston Respublikasining xalqaro davlat krediti munosabatlariga kirishi, uning mamlakat milliy iqtisodiyoti uchun ahamiyati. Davlat qarzini boshqarish. Davlat qarzi bo'yicha foizlarni to'lash. *Konsolidatsiya va konversiya, ularni unifikatsiya qilish. Zayomni qaytarish muddatini kechiktirish. Davlat qarzini bekor qilish.*

Mahalliy moliya

Mahalliy moliyaning ijtimoiy - iqtisodiy mohiyati. *Mintaqaviy siyosatni olib borishda mahalliy moliyaning roli*. Mahalliy moliyaning tuzilishi. Mahalliy byudjetlar. Mahalliy hukumat organlariga tegishli korxonalar va mulklarni ekspluatatsiya qilishdan kelgan daromadlar. Mamlakat milliy daromadining qayta taqsimlanishida mahalliy byudjetning roli. Mahalliy byudjetlarning daromadlari, ularning tarkibi va tuzilishi. Mahalliy byudjetlarning solikli va soliqsiz daromad va tushumlari, ularning nisbati. Mahalliy byudjetlarning o'z daromadlari va qayta taqsimlash tartibida tushadigan daromadlari. Mahalliy soliqlar, ularning mahalliy byudjetlarning daromad bazasini ta'minlashdagi roli va ahamiyati. Mahalliy soliqlarning asosiy turlari. Iqtisodiyotga xarajatlar. Ijtimoiy - madaniy tadbirlar xarajatlari. Aholini ijtimoiy himoya qilish xarajatlari va boshqa ijtimoiy maqsadlardagi xarajatlar. Mahalliy boshqaruv organlarini saqlash xarajatlari. Mahalliy byudjetlarning yuqori turuvchi byudjetlar va respublika byudjeti bilan moliyaviy munosabatlari. Byudjet subsidiyalari. Subvensiyalarning mahalliy byudjetlar uchun ahamiyati. *Mahalliy hukumat organlarining mustaqilligini oshirish borasidagi davlat siyosati. Ularning moliyaviy mustaqilligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari. Mahalliy organlar zayomlarining mohiyati va ahamiyati*. Mahalliy zayomlar - mahalliy hukumat organlari kapital qo'yilmalarini moliyalashtirishning usuli sifatida. Mahalliy hukumat organlarining maxsus fondlari, bozor sharoitida ularning rivojlanishi. Maxsus fondlarning daromad va xarajatlari.

Moliyani boshqarish

Moliyani boshqarishning mohiyati, ob'ektlari va sub'ektlari. Moliyani boshqarishning tashkiliy tamoyillari. Moliyani boshqarish elementlari: istiqbolni belgilash, axborot; moliyaviy munosabatlarni operativ boshqarish, moliyaviy tartibga solish, baholash. *Moliyani umumiy va operativ boshqarish organlari.* Moliya vazirligi, uning vazifalari, funktsiyalari, huquq va majburiyatlari. Moliya vazirligining moliya - byudjet boshqaruvini tashkil etishdagi roli. Davlat Soliq qo'mitasi, uning joylardagi organlarining davlat byudjetiga to'lovlar va soliqlarning tushishini boshqarish va bahodagi funktsiyalari, vazifalari, huquq va majburiyatlari. *Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida soliq idoralarning roli va ahamiyatining oshishi. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasini boshqarishdagi korxonalar va tashkilotlar moliya xizmatlari.* Moliyani boshqarishda ishtirok etuvchi boshqaruvchi tuzilmalar faoliyatini muvofiqlashtirish. *Taraqqiy etgan xorijiy davlatlarda moliyaviy boshqaruv.* O'zbekiston Respublikasida moliyaviy boshqaruv.

Moliyaviy baholash

Moliyaviy nazoratning mohiyati va funktsiyalari. Davlat moliya nazorati. Nodavlat moliya nazorati. Moliyaviy nazoratning tamoyillari va tizimi. Davlat tomonidan moliya nazoratini ta'minlashning asosiy tamoyillari. *Moliyaviy nazorat bo'yicha xalqaro tajriba.* Nazoratning shakllari. Nazoratning ob'ektlari, sub'ektlari. Nazoratning turlari va usullari. O'zbekiston Respublikasida davlat organlarining moliyaviy ta'minlashdagi funktsiya va vazifalari. Firma ichidagi moliyaviy nazorat. *Tijorat banklari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Audit nazorati.*

Soliq va soliqqa tortish

O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi. Soliq. Yig'im. Bojxona boji. *Soliq va soliqqa tortishning huquqiy asoslari.* Soliqlarning funktsiyalari. Umumdavlat soliqlari. Mahalliy soliqlar. Soliq to'lovchilar. Soliq organlari, ularning funktsiyalari va mas'uliyatlari. *Soliq to'lovchilarning huquq va majburiyatlari.* Soliq ob'ekti va turlari. Soliq stavkasi. Soliq bazasi. Soliq davri. Soliq krediti. Soliq nazorati. Soliq tekshiruvlarini tashkil etish. O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksi. Korxonalar daromad va foydasini soliqqa tortish. Korxonalarda soliq hisobi va menejmenti. Soliqlarni mukammal boshqarish strategiyasi. Soliq stavkalari. *Alohida olingan daromadlarni soliqqa tortish.* Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish. Aktsizlar. Qo'shilgan qiymat solig'i. Korxonalar mol - mulkiga soliqlar. Soliqlarni

optimallashtirish masalalari. Soliq deklaratsiyasi. Byudjetdan tashqari maqsadli fondlarga majburiy to'lovlar.

Sug'urta

Sug'urta asoslari. Iqtisodiyotda sug'urtadan foydalanish zaruriyati. Sug'urtaning funktsiyalari: tavakkalchilik, ogohlantiruvchi, jamg'aruvchi va baholash. Sug'urta turlari. sug'urta tarmoqlari: mulkiy, shaxsiy, ijtimoiy, javobgarlik sug'urtasi, tadbirkorlik tavakkalchiligi sug'urtasi. Sug'urta shakllari: ixtiyoriy, majburiy. *Sug'urta ishidagi asosiy tushunchalar.* Sug'urtalash tartibi va shartlari. Ijtimoiy sug'urtaning xususiyatlari. Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta munosabatlarining rivojlanishi. *O'zbekiston Respublikasida sug'urta bozorining shakllanishi va kengayishi. Bozor munosabatlari sharoitida mulkiy sug'urtaning mazmuni, mohiyati va ahamiyati.* Sug'urta ob'ektlari. Mulkiy sug'urtaning majburiy va ixtiyoriy shakllari. *Majburiy sug'urtaning turlari.* Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va fuqarolar mulkining majburiy sug'urtasi. *Ixtiyoriy sug'urta.* Korxonalar va fuqarolarning ixtiyoriy sug'urtasi turlari. *O'zbekistonda mulkiy sug'urta bo'yicha sug'urta ishining holati.* Shaxsiy sug'urtaning asosiy turlari. Javobgarlik sug'urtasining turlari. Tadbirkorlik tavakkali sug'urtasi, uning mazmuni va bozor iqtisodiyoti sharoitidagi ahamiyati. Ijtimoiy sug'urtaning mohiyati. Ijtimoiy sug'urtani tashkil qilish printsiplari, vazifalari. Davlatning ijtimoiy sohadagi siyosati. *Ijtimoiy sug'urta vositasida jamiyat tomonidan hal qilinadigan vazifalar. Ijtimoiy sug'urtaning asosiy vazifalari.* Ijtimoiy sug'urta fondi shakllarining manbalari. Ijtimoiy sug'urta mablag'laridan foydalanish shakllari. To'lovlar va xizmatlar klassifikatsiyasi. *Insonning ijtimoiy mehnatdagi ishtiroki va mehnatning iqtisodiy xarakteristikasiga ko'ra to'lanadigan to'lovlar va imtiyozlar. Funktsional belgilanishiga ko'ra to'lov va imtiyozlar.* Pensiyalar, ularning belgilanishi. Pensiyalarning turlari. Ijtimoiy sug'urtaning bozor munosabatlarining rivojlanishi bilan jamiyatda ob'ektiv tarzda yuzaga keladigan ijtimoiy muammolarni hal qilishdagi ahamiyati.

Davlat buyurtmalari, zaxiralari va ehtiyojlarini moliyalashtirish

Davlat va mahalliy davlat organlari buyurtmalari. Davlat shartnomalari. qpiq savdolar. *Davlat mudofaa buyurtmasi.* Davlat buyurtmasi. Davlat buyurtmachisining funktsiyalari. Davlatning oltin va kumush zaxiralarni sotib olishi. O'zbekiston Respublikasining oltin zaxirasi. Davlat moddiy zaxiralari. *Kamaymaydigan moddiy zaxiralar.* Moddiy zaxiralarni majburiy sug'urtalash. Umumdavlat ehtiyojlari. Respublika fondi. Hududiy fondlar.

Hukumatning qonunchilik - ijroiya institutlari va ularning moliya sohasidagi funktsiyalari

Byudjet ma'muriyatchiligi. Moliyaviy baholashning davlat va mahalliy organlari. Byudjet ma'muriyatchiligining sub'ektlari, ularning huquqlari va majburiyatlari. Byudjet ma'muriyatchiligi asosida respublika byudjet sub'ektlarining faoliyati. Byudjet ma'muriyatchiligi asosida mahalliy byudjetlar sub'ektlarining faoliyati. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining asosiy vazifalari. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining huquqlari. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining mas'uliyatlari. Mahalliy moliya organlarining vazifalari, huquqlari, mas'uliyatlari. Davlat Xazinachilik faoliyatining zarurligi, funktsiyalari, byudjet vakolatlari, mas'uliyatlari va hozirgi zamon muammolari. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyati, funktsiyalari, mas'uliyatlari va hozirgi zamon muammolari. Soliq ma'muriyatchiligi. Soliq baholashning davlat va mahalliy organlari. Soliq ma'muriyatchiligining sub'ektlari, ularning huquqlari va majburiyatlari. *Davlat Soliq qo'mitasi va uning joylardagi soliq organlarining funktsiyalari, huquqlari va mas'uliyatlari.* Soliqqa doir qonunchilikni buzishga qarshi kurash xizmatining funktsiyalari, vakolatlari va mas'uliyatlari. *Davlat Bojxona qo'mitasi va uning joylardagi bojxona organlarining funktsiyalari, huquqlari va mas'uliyatlari.* Davlat mulkini boshqarish qo'mitasining funktsiyalari va davlatmoliyasini boshqarish.

Iqtisodiyotning davlat va tadbirkorlik sektorlari moliyasining xususiyatlari

Iqtisodiyot sektorlarida moliyaviy boshqaruv ob'ektlari. Iqtisodiyotning davlat va mahalliy boshqarish sohalari moliyasining xususiyatlari. *Davlat hokimiyatining boshqaruv darajasiga ko'ra moliyaviy munosabatlarni tashkil etish va boshqarish xususiyatlari.* Iqtisodiyotning davlat sektoridagi institutsional o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari va ularning moliyani tashkil etish va boshqarish jarayoniga ta'siri. Davlat xarajatlarini tejash dasturining asosiy yo'nalishlari. *Byudjet tizimi bo'g'inlarini huquq va majburiyatlarining taqsimlanishi.* Iqtisodiyotning tadbirkorlik sektori moliyasining xususiyatlari va asoslari. Tadbirkorlik faoliyatining umumiy tavsifi, uni qo'llab - quvvatlash bo'yicha davlat dasturining vazifalari. *Mablag'lar cheklanganligi sharoitida tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan qo'llab - quvvatlash imkoniyatlari.*

Ijtimoiy sohalar moliyasi

Davlat ijtimoiy siyosatining mohiyati va hozirgi zamon xususiyatlari. Davlat ijtimoiy va iqtisodiy siyosatining balansiligi. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning «o'zbek modeli» va unda ijtimoiy himoya tizimi. Ijtimoiy sohani moliyalashtirishning barqarorligini ta'minlash. *Ijtimoiy soha taraqqiyoti muammolari va ularni hal etish yo'llari.* Ijtimoiy sohalar taraqqiyotini davlat

tomonidan tartibga solish usullari. Ijtimoiy hamkorlik. Korxonalar ijtimoiy fondlari. Ijtimoiy xizmatlarga moliyaviy xarajat me'yorlari. Ijtimoiy - madaniy sohani byudjetdan moliyalashtirish.. Ta'lim tizimi islohotlari va uning moliyaviy muammolari. Sog'liqni saqlash tizimi islohoti va uning moliyaviy ta'minoti. *Uy - joy va kommunal xo'jaligi xarajatlarini moliyalashtirish.*

Turli tashkiliy - huquqiy shakllardagi korxonalarining moliyaviy xususiyatlari

Mulkning davlat tasarrufidan chiqarilishi va xususiylashtirish jarayonining korxonalar moliyaviy xususiyatlariga ta'siri. Korxonalar moliyasi – O'zbekiston Respublikasi moliya tizimining asosi. Moddiy ishlab chiqarish korxonalari moliyasining mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari. *Xo'jalik ittifoqlari moliyasining xususiyatlari. Xo'jalik uyushmalari moliyasining xususiyatlari.* Hissadorlik jamiyatlari moliyasining xususiyatlari. Davlat korxonalari moliyasining xususiyatlari. *Nomoddiy ishlab chiqarish muassasalari va tashkilotlari moliyasining o'ziga xos xususiyatlari va belgilari. Notijorat tashkilotlar moliyasining xususiyatlari.* Kichik korxonalar moliyasining xususiyatlari. Moliya - sanoat guruhlari faoliyatining moliyaviy asoslari va xususiyatlari.

Korxonalarining moliyaviy resurslari

Korxonalar moliyaviy resurslari va ularning tashkil topishi manbalari. Korxonalar moliyaviy resurslarining ishlatilish yo'nalishlari. Korxonalar moliyaviy resurslari manbalarining tarkibi va dinamikasi tahlili. Foydaning shakllanishi, taqsimlanishi va ishlatilishi tahlili. Korxonalar moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligi tahlili. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar moliyaviy resurslarini tashkil etishni takomillashtirish yo'nalishlari. korxonalar moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish muammolari.

Tijorat asosida faoliyat yurituvchi korxonalar va tashkilotlar moliyasi

Mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlashda tijorat asosida ish yurituvchi korxonalarining tutgan o'ri. Tijorat asosida faoliyat yurituvchi korxonalar va tashkilotlar moliyasining mazmuni va mohiyati. *Tijorat asosida faoliyat yurituvchi korxonalar va tashkilotlar moliyasining tashkiliy tamoyillari.* Korxonalar moliyasini tashkil etishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Korxonalarining moliyaviy resurslarining mazmuni va tarkibi. *Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida moliyaviy resurslarining tashkil topish manbalari mukammal tarkibini ta'minlash va boshqarish muammolari.* Korxonalarining mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot sotishdan tushgan tushum. Korxonaning o'z kapitali. Korxonalar foydasi va rentabelligi. Foydani taqsimlash asoslari, tamoyillari. Foydani taqsimlashda bozor

iqtisodiyotida korxonalar mustaqilligi va erkinligining oshishi. Foydaning taqsimlanish tartibi. *Bozor sharoitida foydadan foydalanish yo'llari*. Korxonalarining byudjet bilan o'zaro munosabatlari. Korxonalar tomonidan to'lanadigan soliqlar va to'lovlar, ularni hisoblash va to'lash tartibi, stavkalari, imtiyoz va sanksiyalari (jazo choralari). Korxonalarda moliyaviy rejalashtirish. Korxonalar moliyaviy rejasi, uning tarkibi va tuzilishi. Korxonalar daromad va xarajatlari balansi. Bozor sharoitida moliyaviy rejalashtirish. Korxonalar biznes - rejasi, uning ahamiyati. Korxonalar moliyaviy ishlarini tashkil etish.

Notijorat faoliyatini olib boruvchi muassasalar va tashkilotlar moliyasi

Notijorat faoliyatini olib boruvchi muassasalar va tashkilotlar. Notijorat sektorining moliyaviy resurslari. Notijorat sektorini moliyalashtirish manbalari: byudjet mablag'lari; korxonalar, jamoat tashkilotlari, fuqarolar mablag'lari; pullik xizmatlardan tushumlar; mulkni ijaraga berishdan tushumlar; ixtiyoriy badallar va xayr ehsonlar. *Moliyaviy resurslarni jalb qilish va ulardan foydalanish usullari*. Notijorat sektori moliya mexanizmini xo'jalik yuritishning bozor sharoitlari asosida qayta qurish. Xodimlarga haq to'lash, byudjetdan moliyalashtirish tizimining o'zgarishi va takomillanishi. *Iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmini joriy qilish va rivojlantirish*. Tibbiyot sug'urtasini shakllantirish, sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishda tibbiyot sug'urtasining roli. Byudjet muassasalarida moliyaviy rejalashtirish, ularning moliyaviy rejasi. Xarajatlar smetasi, uning asosiy moddalari. *Bozor sharoitida moliyaviy rejalashtirishni takomillashtirish*. Daromad va xarajatlar smetasi, uning xarajatlar smetasidan farqlari. Smeta ko'rsatkichlarini rejalashtirish.

Hissadorlik jamiyatlari moliyasining xususiyatlari

Hissadorlik jamiyatlarining tashkil etilishida moliyaning roli. Hissadorlik jamiyatlarining shakllari. Hissadorlik jamiyatlarining faoliyat yuritishi. Hissadorlik jamiyatlarining moliyasi. Kapital. Foyda. Hissadorlik jamiyatlarining fondlari. Aktsiya bo'yicha to'lovlar. Sof aktivlar. *Hissadorlik jamiyati nizom kapitalining o'zgarishi*. Hissadorlik jamiyatining moliyaviy ahvoli va foydaning taqsimlanishi. Aktsiya va uning turlari. Dividendlarning aniqlanish usullari. Obligatsiyalar va ular bo'yicha foizlar. Boshqa qimmatbaho qog'ozlar. *Hissadorlik jamiyatlarining aksionerlar reestri*. Nominal aktsiya ushlovchilar. Hissadorlik jamiyatlarini qayta tashkil etish va tugatishning moliyaviy masalalari. Hissadorlik jamiyatlarining qo'shilishi. Hissadorlik jamiyatlarining bo'linishi.

Moliya - sanoat guruhlari

Moliya - sanoat guruhlarining mohiyati, zarurligi va iqtisodiyot tarkibiy o'zgarishlaridagi o'rnini. O'zbekiston Respublikasida Moliya - sanoat guruhlarini tashkil etishning iqtisodiy mohiyati. Moliya - sanoat guruhlarining moliyaviy ta'minoti. *Moliya - sanoat guruhlari – kapitalning yiriklashuvi ob'ektiv jarayoni natijasi sifatida.* Moliya - sanoat guruhlarining turlari. Moliya - sanoat guruhlarini davlat tomonidan qo'llab - quvvatlash va ular rivojlanishining istiqbollari. *Moliya - sanoat guruhlari faoliyatining moliyaviy - iqtisodiy yo'nalishlari.*

Korxonalarni moliyalashtirish va kreditlash

Korxonalarni moliyalashtirish shakllari va usullari. Korxonalarni moliyalashtirish va kreditlash jarayonida o'z - o'zini qoplash va o'z - o'zini moliyalashtirish usullarining xususiyatlari. *Moliyaviy o'sish omillari.* Samarali o'sishning tashqi va ichki turlari.. Moliyaviy risklarning mohiyati va turkumlanishi. *Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida korxonalarni moliyalashtirish va kreditlash jarayonidagi hozirgi zamon muammolar tavsifi.* Korxonalarni moliyalashtirishni tashkil etish. Korxonalarni kreditlash. Korxonalarni kreditlashning tamoyillari. Bank kreditining zarurligi, mohiyati va hozirgi zamon muammolari. *Kredit shartnomasining mazmuni. Kreditning ta'minlanganligi.* Muammoli kreditlarni boshqarish va kreditdan foydalanishda to'lov intizomiga rioya qilishni ta'minlash yuzasidan tadbirlar. *Veksel muomalasining afzalliklari va imkoniyatlari. Oddiy va o'tkaziladigan veksel.* Faktoring, lizing va trast operatsiyalari.

Korxonada pul mablag'lari oqimlarini byudjetlashtirish

Korxonada pul mablag'lari byudjetining mohiyati va hozirgi zamon moliyaviy menejment tizimidagi o'rnini. Korxonaning pul oqimlarini boshqarish zarurligi, omillari va usullari. Korxonada pul mablag'lari oqimini byudjetlashtirish usullari va uslubiyoti. Operativ moliyaviy rejalashtirishni tashkil etish.

Korxonalarning oborotdan tashqari aktivlari

Moliyaviy hisobot shakllari va ularning tahlili. Korxonalarning oborotdan tashqari aktivlarining mohiyati va ularni baholash. Oborotdan tashqari aktivlarning tarkibi. Asosiy fondlarni takror ishlab chiqarish. Asosiy fondlarning faol va sust turlari. Asosiy fondlarning amortizatsiyasi. *Nomoddiy aktivlar va ularning tarkibi.* Oborotdan tashqari aktivlarning bozor yoki baholovchi qiymati. Oborotdan tashqari aktivlarning tugatilish qiymati. Asosiy fondlardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari. Jamg'armalar va investitsiyalar. Jamg'arish va investitsiyalashning zarurligi, mohiyati. Sof va yalpi investitsiyalar. Investitsiyalardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari. Innovatsion maqsadlardagi investitsiyalar. *Xususiy va*

davlat investitsiyalari. Investitsiya jarayonining sub'ektlari, ob'ektlari, iste'molchilari. Investitsion faoliyatni moliyaviy ta'minlash. Investitsion loyihalarni moliyalashtirish. Kapital qurilish sohasida investitsiyalarning o'zlashtirilishi. Moliyaviy qo'yilmalar va portfel investitsiyalar. Kapital bozorining amal qilishi. Uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar. Korxonaning portfel strategiyasi. Pay asosidagi investitsion fondlar. Emissiya jarayonining mohiyati, bosqichlari, qatnashchilari va tartibga solinishi. Xorijiy investitsiyalar. To'g'ri xorijiy investitsiyalar. Xorijiy investorlarning vakolatlari va investitsion faoliyati. Qulay investitsion muhit. *Ustuvor investitsion loyiha va uning imtiyozli shartlari.* Erkin iqtisodiy zonalar. Xalqaro moliyaviy, soliq,bojxona, hisob - kitob kelishuvlari va bitimlari.

Korxonalar aylanma mablag'larini moliyalashtirish

Aylanma mablag'larning mohiyati, tarkibi va baholanishi. Tovar moddiy boyliklar zaxiralarini baholashning joriy baholardagi (LIFO) usulining, haqiqiy sotib olish baholaridagi (FIFO) usulining mohiyati. *Aylanma mablag'larning me'yorlashtirilishi.* Aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari. Naqd pulsiz hisob - kitoblar. *Naqd pulli hisob - kitoblar.* Qarzlarni boshqarish. Debitorlik qarzlarning mohiyati va ularni boshqarish. Kreditorlik qarzlarning yuzaga kelishi va ularni boshqarish. *Tannarx va xarajatlar.*

Tadbirkorlik faoliyatining moliyaviy natijalari

Moliyaviy natijalarning shakllanishi. Yakuniy moliyaviy natija. Mahsulot sotishdan tashqari olingan daromadlar. Moliyalashtirishning o'z manbalari. *Nizom kapitali.* Zaxira fondi. Iste'mol va jamg'arma fondlari. *Moliyaviy bitimlar.* Moliyaviy rejalashtirish. Strategik, joriy, operativ moliyaviy reja. Korxonalarining moliyaviy holati. Korxonalarining moliyaviy holatining asosiy ko'rsatkichlari va ularni hisoblash.

Korxonalarining moliyaviy nochorligi (bankrotligi)

Bankrotlikning davlat tomonidan tartibga solinishi. Bankrotlikni boshqarishda amal qiluvchi huquqiy me'yorlar. Bankrotlik shart - sharoitlari. *Qarzdor tomonidan talab qilinadigan bankrotlik. Kreditor tomonidan talab qilinadigan bankrotlik.* Bankrotlik jarayoni. Vaqtinchalik boshqaruvchi. Tashqi boshqaruvchi. Konkurs ishlab chiqarish. Bankrotlik mezonlari.

Moliyaviy tahlil va korxonaning moliyaviy staregiyasi

Korxonalarda moliyaviy tahlil. Moliyaviy tahlilni amalga oshirish usullari. Korxonada moliyaviy holatini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish. Aktivlar, passivlar, korxonada zaxira va xarajatlari tarkibi. Moliyaviy barqarorlikning tahlili. Korxonada moliyaviy holatini belgilovchi holatning tahlili. *Korxonalar moliyaviy faoliyati natijalarining koeffitsienti. Korxonaning buxgalteriya balansini.* Moliyaviy holatning umumiy tahlili. Korxonada moliyaviy faoliyatining tahlili bo'yicha umumiy xulosa. Korxonaning moliyaviy strategiyasi. Moliyaviy strategiyaning maqsadlari.

Uy xo'jaliklari moliyasi

Uy xo'jaligining mohiyati va jamiyat hayotida tutgan o'rni. Uy xo'jaliklari moliyasi. Oila byudjeti. Uy xo'jaliklarining birlamchi daromadlari. Uy xo'jaligi egalik qiluvchi daromad. Transfertlar. *Uy xo'jaliklarining haqiqatdagi iste'moli.* Oila byudjeti holatini baholashda aholi daromadlari va xarajatlari balansining ahamiyati. Oila byudjetining daromadlari tarkibi. Oila byudjetining xarajatlari va jamg'armalari tarkibi. Mehnatga to'langan haq – oila byudjetining asosi sifatida. Mehnatga haq to'lashning, pensiya, stipendiya va ijtimoiy nafaqalarning minimal miqdorini aniqlashdaminimal iste'mol byudjetlari tizimining ahamiyati. Minimal iste'mol byudjetlari miqdorini belgilashda davlat kafolati. Tirikchilik minimumi. *Iste'mol savatchasi.* Byudjet sohasi xizmatchilari mehnatiga haq to'lash. Yagona tarif setkasi. Ishchilar ish va mutaxassisliklari yagona tarif - malakaviy ma'lumotnomasi. Korxonada va tashkilotlar ishchi va xizmatchilarining mehnatga haq to'lashdan tashqari daromadlari. Ishchi va xizmatchilarga ijtimoiy xususiyatdagi to'lovlar. *Ishchi va xizmatchilarga boshqa to'lovlar.* Tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlar. Mulknini boshqarishdan olingan daromadlar. Fuqarolarga davlat tomonidan beriladigan ijtimoiy transfertlar. Kam ta'minlangan oilalarga davlat ijtimoiy yordamining mohiyati, vazifalari va turlari. Fuqarolarga ijtimoiy nafaqalar. Davlat subsidiyasi. Fuqarolar xarajatlari ma'lum qismining qonuniy ravishda davlat tomonidan qoplanishi. Pensiya vanafaqalarning turlari. Stipendiya to'lovlari. Moliya tizimidan tushumlar. *Aholi pul xarajatlarining turlari.* Aholi tomonidan tovar sotib olish xarajatlari. Aholining turli xil xizmatlarga to'lovlari va boshqa xarajatlari. Aholining majburiy to'lovlari va ixtiyoriy badallari. Aholidan undiriladigan soliq va yig'imlar. Aholining sug'urta to'lovlari. Aholining Pensiya fondiga majburiy sug'urta badallari. Aholining omonatlari va qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalari. *Uy xo'jaliklari daromadlari va xarajatlarining farqi, ularni mukammal boshqarishning hozirgi zamon muammolari.* Aholi turmush tarzining ijtimoiy va moliyaviy ko'rsatkichlari.

Innovatsion faollikni moliyaviy rag'batlantirish

Innovatsion faoliyatning zarurligi, mohiyati va vazifalari. Innovatsiya turlari: texnik, texnologik, mahsulot, boshqaruv va intellektual innovatsiyalar. *Innovatsion faoliyatni rag'batlantirish yuzasidan davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari.* Innovatsion faollikning omillari, ko'rsatkichlari va baholash usullari. Korxonalar innovatsion faolligini rag'batlantirishning moliya - kredit dastaklari. *Davlatning uzoq muddatli innovatsion faollikni rag'batlantirish dasturining ahamiyati va omillari.*

Xalqaro moliya va uning jahon taraqqiyotida roli

Xalqaro moliyaning mohiyati va funktsiyalari. Xalqaro moliya oqimlari va uning yo'nalishlari. Xalqaro moliya tizimida davlatlarning kreditor va qarzdor davlatlar guruhiga bo'linishi. *Xalqaro moliya taraqqiyotida xalqaro tashkilotlarning roli. Xalqaro moliya taraqqiyotining asosiy yo'nalishlari va qonuniyatlari.* Xalqaro moliya taraqqiyoti bosqichlari va ularning asosiy tamoyillari. O'zbekiston Respublikasi – xalqaro moliya munosabatlarining ishtirokchisi sifatida. Xalqaro moliya munosabatlarining valyuta, hisob - kitob va kredit mexanizmi. Xalqaro valyuta tizimi. Xalqaro valyuta fondi va Jahon banki faoliyatining xalqaro moliya taraqqiyotidagi roli. Valyuta kurslari va valyuta bozorlari. To'lov balansi va unga ta'sir etuvchi omillar. Xalqaro hisob - kitob shakllari. Xalqaro kreditning mohiyati, vazifalari, turkumlashirilishi va tartibga solinishi. O'zbekiston Respublikasida valyutani tartibga solish. Korxonalar valyuta fondi, uning shakllanishi va ishlatilishi. *Tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi korxonalarining valyuta fondlarini tuzish va ishlatish bo'yicha huquq va vazifalar.* Korxonalar tashqi iqtisodiy faoliyatini davlat tomonidan boshqarish va tartibga solish usullari. Eksport va importga davlat yo'li bilan ta'sir etish. *Xalqaro hamkorlik shakllari.* Milliy korxonalarining xorijdagi investitsion hamkorligining yo'llari. Xorijdagi investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning maqsad va vazifalari. Xorijiy investitsion munosabatlar ob'ektlari va sub'ektlari. Chet el kapitalini jalb qilish yo'llari. *Chet el investorlariga moliyaviy imtiyozlar.* Xorijiy, qo'shma korxonalar va tashkilotlar moliyasining o'ziga xos xususiyatlari: ustav fondi, foyda, rezerv fondlari, ularning shakllanishi va ishlatilishining xususiyatlari. Xorijiy qo'shma korxonalar mulki va faoliyatini sug'urtalash. O'zbekiston iqtisodiyotida xorijiy investitsiyalarning roli, shakllanishi va takomillashuvidagi xalqaro fondlarning roli va ahamiyati.

3. AMALIY MASHG'ULOTLAR, KURS ISHLARI MAVZULARINING NAMUNAVIY RO'YXATI

Amaliy mashg'ulotlar mavzulari ro'yxati

Moliyaning umumiy nazariyasi va transformatsiyalashuvi

Moliyaning mohiyati va funktsiyalari*. Moliya – davlat – tovar - pul munosabatlari. Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida moliyaning ijtimoiy - iqtisodiy mazmuni va funktsiyalarining amal qilish xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasi taraqqiyotining hozirgi bosqichida moliya. Makro va mikro ko'lamda moliyaning amal qilish xususiyatlari*.

Moliya haqidagi iqtisodiy ta'limot

Moliya haqidagi fanning taraqqiyoti*.Sobiq ittifoq davridagi moliyaviy ta'limot. Moliya fanining asosiy nazariyotchilari, ularning nazariy qarashlari. Moliya haqidagi g'arb iqtisodiy ta'limoti, uning yirik namoyandalari nazariy qarashlari, ularning ziddiyatlari. Moliyaviy tartibga solishga oid iqtisodiy qarashlar*. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi yillarida moliya haqidagi iqtisodiy ta'limotning rivojlanishi*.

Moliya siyosati va moliya mexanizmi

Moliyaviy siyosatning mazmuni. Moliyaviy siyosatning mazmuni va asosiy tamoyillari*. Moliyaviy strategiya va moliyaviy taktika, ularning o'zaro bog'liqligi. Moliyaviy siyosat - ustqurma kategoriyasi ekanligi.Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida O'zbekiston Respublikasi davlat moliyaviy siyosatining o'ziga xos xususiyatlari va asosiy yo'nalishlari*. Hozirgi sharoitda moliyaviy strategiya va taktikaning dolzarb vazifalari. Moliya mexanizmi, uning mazmuni. Moliyaviy munosabatlarni tashkil etish usullari, turlari*. Moliya mexanizmining elementlari*: pul mablag'lari fondlari: to'lovlar va soliqlar. To'lov va soliqlarni miqdor jihatdan aniqlash usullari va boshqalar.

Moliya tizimi

Moliya tizimi haqida tushuncha. Moliya tizimining tuzilish tamoyillari*. Mikrodarajadagi moliyaviy munosabatlar. Korxonalar va tashkilotlar moliyasi - mamlakat moliya tizimining asosi*. Turli tashkiliy - huquqiy shakllardagi korxonalarining moliyaviy xususiyatlari. Makrodarajadagi moliya.Davlatning byudjetdan tashqari maxsus maqsadli pul fondlari, ular faoliyatining hozirgi zamon muammolari*. Davlat kreditining mohiyati, shakllari va funktsiyalari. Sug'urtaning

zarurligi, mohiyati, turlari va funktsiyalari. Fond bozori – moliya tizimining tarkibiy qismi sifatida*.

Byudjet tizimi

Davlat byudjetining ijtimoiy - iqtisodiy mohiyati va mazmuni, uning davlatning mohiyati va funktsiyalari bilan bog'liqligi*. Davlat byudjetining funktsiyalari. "Byudjet tizimi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunining ahamiyati*. O'zbekiston Respublikasida byudjet tizimi yangi modelining shakllanishi. Byudjet tizimining bo'g'inlari. Soliqlar va daromadlarning byudjet bo'g'inlari o'rtasida taqsimlash asoslari. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti daromadlarining tarkibi va tuzilishi, uning tahlili*. Davlat byudjeti xarajatlarining mazmuni, ularning asosiy yo'nalishlari va tarkibi . Respublika byudjetining xarajatlari tizimi. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti xarajatlari tarkibi va tuzilishining tahlili*. Byudjetdan moliyalashtirish tushunchasi, uning usullari. Byudjetdan to'lovlarning turlari: byudjet ajratmalari, subsidiya, subventsiya, dotatsiya*

Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlari

Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlari - umumdavlat moliyasining muhim bo'g'ini. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlarning guruhlanishi: maqsadiga ko'ra - iqtisodiy va ijtimoiy: boshqarish darajasiga ko'ra - davlat va regional (mintaqaviy)*. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlar mablag'larining shakllanish manbalari va xarajat qilish yo'nalishlari*. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlarning moliyaviy bozordagi ishtiroki. Davlatning byudjetdan tashqari maqsadli pul fondlarini boshqarish tuzilmalarining huquq va majburiyatlari.

Davlat krediti

Davlat kreditining ijtimoiy - iqtisodiy mohiyati*. Iqtisodiy va moliyaviy kategoriya sifatida davlat kreditining mazmuni. Davlat kreditining bank krediti bilan o'xshashligi va farqi. Davlat kreditining ob'ektiv zarurligi va maqsadga muvofiqligi. Davlat kredit faoliyati turlari. Davlat - qarzdor, davlat - kreditor, davlat - kafil. Davlat qarzining paydo bo'lishi. Kapital va joriy davlat qarzi*. Davlat krediti yo'li bilan jalb qilingan mablag'larning ishlatilish yo'nalishlari va davlat kreditini qoplash manbalari. Davlat zayomlarining guruhlanishi. Xalqaro davlat kreditini berish va qoplash manbalari. O'zbekiston Respublikasining xalqaro davlat krediti munosabatlariga kirishi, uning mamlakat milliy iqtisodiyoti uchun ahamiyati. Davlat qarzini boshqarish*. Davlat qarzini bekor qilish.

Mahalliy moliya

Mahalliy moliyaning ijtimoiy - iqtisodiy mohiyati. Mahalliy moliyaning tuzilishi. Mahalliy byudjetlar. Mahalliy hukumat organlariga tegishli korxonalar va mulklarni ekspluatatsiya qilishdan kelgan daromadlar. Mamlakat milliy daromadining qayta taqsimlanishida mahalliy byudjetning roli*. Mahalliy byudjetlarning daromadlari, ularning tarkibi va tuzilishi. Mahalliy byudjetlarning solikli va soliqsiz daromad va tushumlari, ularning nisbati. Mahalliy byudjetlarning o'z daromadlari va qayta taqsimlash tartibida tushadigan daromadlari. Mahalliy hukumat organlarining maxsus fondlari, bozor sharoitida ularning rivojlanishi. Maxsus fondlarning daromad va xarajatlari*.

Moliyani boshqarish

Moliyani boshqarishning mohiyati, ob'ektlari va sub'ektlari*. Moliyani boshqarishning tashkiliy tamoyillari. Moliyani boshqarish elementlari: istiqbolni belgilash, axborot; moliyaviy munosabatlarni operativ boshqarish, moliyaviy tartibga solish, baholash*. Moliya vazirligi, uning vazifalari, funksiyalari, huquq va majburiyatlari. Moliya vazirligining moliya - byudjet boshqaruvini tashkil etishdagi roli. Davlat Soliq qo'mitasi, uning joylardagi organlarining davlat byudjetiga to'lovlar va soliqlarning tushishini boshqarish va baholashdagi funksiyalari, vazifalari, huquq va majburiyatlari. Moliyani boshqarishda ishtirok etuvchi boshqaruvchi tuzilmalar faoliyatini muvofiqlashtirish*. O'zbekiston Respublikasida moliyaviy boshqaruv.

Moliyaviy baholash

Moliyaviy nazoratning mohiyati va funksiyalari. Davlat moliya nazorati*. Nodavlat moliya nazorati. Moliyaviy nazoratning tamoyillari va tizimi. Davlat tomonidan moliya nazoratini ta'minlashning asosiy tamoyillari. Nazoratning turlari va usullari*. O'zbekiston Respublikasida davlat organlarining moliyaviy ta'minlashdagi funktsiya va vazifalari. Firma ichidagi moliyaviy nazorat.

Soliq va soliqqa tortish

Soliqlarning moliyaviy - iqtisodiy tabiati va funksiyalari. Soliqqa tortish – davlat iqtisodiyotini tartibga solish quroli sifatida. Soliqlarning fiskal funktsiyasi va uning davlat moliyasi barqarorligi funktsiyasi va uning moliyaviy dastak sifatidagi ahamiyati. Davlatning byudjet - soliq siyosati yaxlitligini ta'minlash zarurligi, omillari va mezonlari. Soliq nazoratining mohiyati, shakllari va hozirgi zamon

muammolari. Soliqlarni optimallashtirish masalalari. Soliq deklaratsiyasining ahamiyati va xususiyatlari.

Soliq yukini pasaytirish – davlat moliya siyosatining muhim rivojlanish qonuniyati (tendentsiyasi) sifatida. Hududlar moliyasi va mahalliy byudjetlar taraqqiyotida solikli daromadlar taqsimlanishi mexanizmini takomillashtirishning ahamiyati.

Sug'urta

Sug'urtaning moliya tizimida tutgan o'rni va funksiyalari. Moliyaviy iqtisodiy tabiatiga ko'ra sug'urta munosabatlarining tasnifi.

O'zbekiston Respublikasida sug'urta bozorining shakllanishi va rivojlanish istiqbollari. Sug'urta biznesi taraqqiyotining moliyaviy muammolari. Sug'urta bozori va sug'urta biznesi taraqqiyotini tartibga solishning Davlat dasturi ahamiyati va vazifalari. Davlatning zamonaviy sug'urta xizmati tizimini shakllantirishga oid tadbirlari tizimi.

Davlatning ijtimoiy sohadagi siyosati va ijtimoiy sug'urta taraqqiyoti muammolari. Ijtimoiy sug'urta tizimi rivojlanishdagi hozirgi zamon tendentsiyalarining tahlili.

Iqtisodiyotning erkinlashuvi sharoitida “sug'urtalovchi – sug'urta qiluvchi” tizimidagi o'zaro manfaatli munosabatlarning samaradorligini oshirish yo'nalishlari. O'zbekiston Respublikasida qayta sug'urtalash tizimi va xalqaro sug'urta munosabatlari taraqqiyoti muammolari.

Davlat buyurtmalari, zaxiralari va ehtiyojlarini moliyalashtirish

Davlat va mahalliy davlat organlari buyurtmalari*. Davlat shartnomalari. qpiq savdolar. Davlat buyurtmasi. Davlat buyurtmachisining funksiyalari. Davlatning oltin va kumush zaxiralarni sotib olishi. O'zbekiston Respublikasining oltin zaxirasi* Davlat moddiy zaxiralari. Moddiy zaxiralarni majburiy sug'urtalash. Umumdavlat ehtiyojlari. Respublika fondi*. Hududiy fondlar.

Hukumatning qonunchilik - ijroiya institutlari va ularning moliya sohasidagi funksiyalari

Moliyaviy baholashning davlat va mahalliy organlari. Byudjet ma'muriyatchiligining sub'ektlari, ularning huquqlari va majburiyatlari*. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining asosiy vazifalari. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining huquqlari. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining mas'uliyatlari*. Mahalliy moliya organlarining vazifalari, huquqlari, mas'uliyatlari. Davlat Xazinachilik faoliyatining zarurligi, funksiyalari, byudjet

vakolatlari, mas'uliyatlari va hozirgi zamon muammolari. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyati, funktsiyalari, mas'uliyatlari va hozirgi zamon muammolari. Soliq baholashining davlat va mahalliy organlari. Soliq ma'muriyatchiligining sub'ektlari, ularning huquqlari va majburiyatlari. Davlat mulkini boshqarish qo'mitasining funktsiyalari va davlat moliyasini boshqarishdagi roli.

Iqtisodiyotning davlat va tadbirkorlik sektorlari moliyasining xususiyatlari

Iqtisodiyot sektorlarida moliyaviy boshqaruv ob'ektlari*. Iqtisodiyotning davlat va mahalliy boshqarish sohalar moliyasining xususiyatlari. Iqtisodiyotning davlat sektoridagi institutsional o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari va ularning moliyani tashkil etish va boshqarish jarayoniga ta'siri. Tadbirkorlik faoliyatining umumiy tavsifi, uni qo'llab - quvvatlash bo'yicha davlat dasturining vazifalari*.

Ijtimoiy sohalar moliyasi

Davlat ijtimoiy siyosatining mohiyati va hozirgi zamon xususiyatlari. Davlat ijtimoiy va iqtisodiy siyosatining balansiligi. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning «o'zbek modeli» va unda ijtimoiy himoya tizimi*. Ijtimoiy sohani moliyalashtirishning barqarorligini ta'minlash. Ijtimoiy sohalar taraqqiyotini davlat tomonidan tartibga solish usullari. Ijtimoiy hamkorlik. Korxonalar ijtimoiy fondlari. Ijtimoiy xizmatlarga moliyaviy xarajat me'yorlari.*

Turli tashkiliy - huquqiy shakllardagi korxonalar moliyaviy xususiyatlari

Korxonalar moliyasi – O'zbekiston Respublikasi moliya tizimining asosi*. Moddiy ishlab chiqarish korxonalar moliyasining mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari. Hissadorlik jamiyatlari moliyasining xususiyatlari*. Davlat korxonalar moliyasining xususiyatlari. Kichik korxonalar moliyasining xususiyatlari. Moliya - sanoat guruhlari faoliyatining moliyaviy asoslari va xususiyatlari.

Korxonalar moliyaviy resurslari

Korxonalar moliyaviy resurslari va ularning tashkil topishi manbalari. Korxonalar moliyaviy resurslarining ishlatilish yo'nalishlari*. Korxonalar moliyaviy resurslari manbalarining tarkibi va dinamikasi tahlili. Foydaning shakllanishi, taqsimlanishi va ishlatilishi tahlili. Korxonalar moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligi tahlili*. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar moliyaviy resurslarini tashkil etishni takomillashtirish yo'nalishlari. Korxonalar moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish muammolari*.

Tijorat asosida faoliyat yurituvchi korxonalar va tashkilotlar moliyasi

Tijorat asosida faoliyat yurituvchi korxonalar va tashkilotlar moliyasining mazmuni va mohiyati*. Korxonalar moliyasini tashkil etishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Korxonalar moliyaviy resurslarining mazmuni va tarkibi. Korxonalarning mahsulot ishlab chiqarish harajatlari va mahsulot sotishdan tushgan tushum. Korxonaning o'z kapitali. Korxonada foydasi va rentabelligi. Foydani taqsimlashda bozor iqtisodiyotida korxonalar mustaqilligi va erkinligining oshishi. Foydaning taqsimlanish tartibi. Korxonalarning byudjet bilan o'zaro munosabatlari*. Korxonalar tomonidan to'lanadigan soliqlar va to'lovlar, ularni hisoblash va to'lash tartibi, stavkalari, imtiyoz va sanksiyalari (jazo chorolari).. Korxonada moliyaviy rejasi, uning tarkibi va tuzilishi. Korxonada daromad va xarajatlari balansi. Bozor sharoitida moliyaviy rejalashtirish. Korxonada biznes - rejasi, uning ahamiyati*. Korxonada moliyaviy ishlarini tashkil etish.

Notijorat faoliyatini olib boruvchi muassasalar va tashkilotlar moliyasi

Notijorat faoliyatini olib boruvchi muassasalar va tashkilotlar. Notijorat sektorining moliyaviy resurslari*. Notijorat sektorini moliyalashtirish manbalari: byudjet mablag'lari; korxonalar, jamoat tashkilotlari, fuqarolar mablag'lari; pullik xizmatlardan tushumlar; mulkni ijaraga berishdan tushumlar; ixtiyoriy badallar va xayr ehsonlar. Notijorat sektori moliya mexanizmini xo'jalik yuritishning bozor sharoitlari asosida qayta qurish. Xodimlarga xaq to'lash, byudjetdan moliyalashtirish tizimining o'zgarishi va takomillashi.. Byudjet muassasalarida moliyaviy rejalashtirish, ularning moliyaviy rejasi*. Xarajatlar smetasi, uning asosiy moddalari. Daromad va xarajatlar smetasi, uning xarajatlar smetasidan farqlari.

Hissadorlik jamiyatlari moliyasining xususiyatlari

Hissadorlik jamiyatlarining moliyasi*. Kapital. Foyda. Hissadorlik jamiyatlarining fondlari. Aktsiya bo'yicha to'lovlar. Sof aktivlar*. Hissadorlik jamiyatining moliyaviy ahvoli va foydaning taqsimlanishi. Aktsiya va uning turlari. Boshqa qimmatbaho qog'ozlar. Hissadorlik jamiyatlarini qayta tashkil etish va tugatishning moliyaviy masalalari*. Hissadorlik jamiyatlarining qo'shilishi. Hissadorlik jamiyatlarining bo'linishi.

Moliya - sanoat guruhleri

O'zbekiston Respublikasida Moliya - sanoat guruhlarini tashkil etishning iqtisodiy mohiyati. Moliya - sanoat guruhlarining moliyaviy ta'minoti*. Moliya - sanoat guruhlarini davlat tomonidan qo'llab - quvvatlash va ular rivojlanishining istiqbollari.

Korxonalarni moliyalashtirish va kreditlash

Korxonalarni moliyalashtirish shakllari va usullari. Korxonalarni moliyalashtirish va kreditlash jarayonida o'z - o'zini qoplash va o'z - o'zini moliyalashtirish usullarining xususiyatlari. Korxonalarni kreditlash*. Korxonalarni kreditlashning tamoyillari. Bank kreditining zarurligi, mohiyati va hozirgi zamon muammolari*. Muammoli kreditlarni boshqarish va kreditdan foydalanishda to'lov intizomiga rioya qilishni ta'minlash yuzasidan tadbirlar*. Faktoring, lizing va trast operatsiyalari*.

Korxonalar pul mablag'lari oqimlarini byudjetlashtirish

Korxonalar pul mablag'lari byudjetining mohiyati va hozirgi zamon moliyaviy menejment tizimidagi o'rni. Korxonaning pul oqimlarini boshqarish zarurligi, omillari va usullari*. Korxonalar pul mablag'lari oqimini byudjetlashtirish usullari va uslubiyoti. Operativ moliyaviy rejalashtirishni tashkil etish*.

Korxonalarning oborotdan tashqari aktivlari

Korxonalarning oborotdan tashqari aktivlarining mohiyati va ularni baholash*. Oborotdan tashqari aktivlarning tarkibi. Asosiy fondlarni takror ishlab chiqarish*. Asosiy fondlarning faol va sust turlari. Asosiy fondlardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari. Jamg'arish va investitsiyalashning zarurligi, mohiyati. Sof va yalpi investitsiyalar. Investitsiyalardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari. Innovatsion maqsadlardagi investitsiyalar. Moliyaviy qo'yilmalar va portfel investitsiyalar*. Kapital bozorining amal qilishi. Uzoq muddatli moliyaviy quyilmalar. Korxonaning portfel strategiyasi. Pay asosidagi investitsion fondlar. Xorijiy investitsiyalar. To'g'ri xorijiy investitsiyalar. Erkin iqtisodiy zonalar. Xalqaro moliyaviy, soliq, bojxona, hisob - kitob kelishuvlari va bitimlari*.

Korxonalar aylanma mablag'larini moliyalashtirish

Aylanma mablag'larning mohiyati, tarkibi va baholanishi*. Tovar moddiy boyliklar zaxiralarini baholashning joriy baholardagi (LIFO) usulining, haqiqiy sotib olish baholaridagi (FIFO) usulining mohiyati. Aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari*. Naqd pulsiz hisob - kitoblar. Qarzlarni boshqarish.

Debitorlik qarzlarning mohiyati va ularni boshqarish. Kreditorlik qarzlarning yuzaga kelishi va ularni boshqarish.

Tadbirkorlik faoliyatining moliyaviy natijalari

Moliyaviy natijalarning shakllanishi. Moliyalashtirishning o'z manbalari*. Zaxira fondi. Iste'mol va jamg'arma fondlari. Moliyaviy rejalashtirish. Strategik, joriy, operativ moliyaviy reja. Korxonalarining moliyaviy holati. Korxonalarining moliyaviy holatining asosiy ko'rsatkichlari va ularni hisoblash*.

Korxonalarining moliyaviy nochorligi (bankrotligi)

Bankrotlikning davlat tomonidan tartibga solinishi. Bankrotlikni boshqarishda amal kiluvchi huquqiy me'yorlar*. Bankrotlik shart - sharoitlari. Bankrotlik jarayoni*. Vaqtinchalik boshqaruvchi. Tashqi boshqaruvchi. Konkurs ishlab chiqarish. Bankrotlik mezonlari.

Moliyaviy tahlil va korxonaning moliyaviy staregiyasi

Korxonalarda moliyaviy tahlil*. Moliyaviy tahlilni amalga oshirish usullari. Korxonalar moliyaviy holatini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish. Aktivlar, passivlar, korxonalar zahira va xarajatlari tarkibi. Moliyaviy barqarorlikning tahlili*. Moliyaviy holatning umumiy tahlili. Korxonalar moliyaviy faoliyatining tahlili bo'yicha umumiy xulosa. Korxonalarining moliyaviy strategiyasi. Moliyaviy strategiyaning maqsadlari*.

Uy xo'jaliklari moliyasi

Uy xo'jaligining mohiyati va jamiyat hayotida tutgan o'rni*. Uy xo'jaliklari moliyasi*. Oila byudjeti holatini baholashda aholi daromadlari va xarajatlari balansining ahamiyati. Oila byudjetining daromadlari tarkibi. Oila byudjetining xarajatlari va jamg'armalari tarkibi. Tirikchilik minimumi. Tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlar*. Mulkni boshqarishdan olingan daromadlar. Pensiya vanafaqalarning turlari. Stipendiya to'lovlari. Moliya tizimidan tushumlar. Aholidan undiriladigan soliq va yig'imlar. Aholining sug'urta to'lovlari. Aholining Pensiya fondiga majburiy sug'urta badallari. Aholining omonatlari va qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalari.* Aholi turmush tarzining ijtimoiy va moliyaviy ko'rsatkichlari.

Innovatsion faollikni moliyaviy rag'batlantirish

Innovatsion faoliyatning zarurligi, mohiyati va vazifalari*. Innovatsiya turlari: texnik, texnologik, mahsulot, boshqaruv va intellektual innovatsiyalar. Innovatsion faollikning omillari, ko'rsatkichlari va baholash usullari. Korxonalar innovatsion faolligini rag'batlantirishning moliya - kredit dastaklari*.

Xalqaro moliya va uning jahon taraqqiyotida roli

Xalqaro moliyaning mohiyati va funktsiyalari*. Xalqaro moliya oqimlari va uning yo'nalishlari. Xalqaro moliya taraqqiyoti bosqichlari va ularning asosiy tamoyillari. Xalqaro moliya munosabatlarining valyuta, hisob - kitob va kredit mexanizmi. Xalqaro valyuta tizimi. Xalqaro valyuta fondi va Jahon banki faoliyatining xalqaro moliya taraqqiyotidagi roli. Valyuta kurslari va valyuta bozorlari. To'lov balansi va unga ta'sir etuvchi omillar*. Xalqaro hisob - kitob shakllari. Xalqaro kreditning mohiyati, vazifalari, turkumlashtirilishi va tartibga solinishi*. O'zbekiston Respublikasida valyutani tartibga solish. Korxonalar valyuta fondi, uning shakllanishi va ishlatilishi. Eksport va importga davlat yo'li bilan ta'sir etish. Xorijiy investitsion munosabatlar ob'ektlari va sub'ektlari. Xorijiy, qo'shma korxonalar va tashkilotlar moliyasining o'ziga xos xususiyatlari: ustav fondi, foyda, rezerv fondlari, ularning shakllanishi va ishlatilishining xususiyatlari*. Xorijiy qo'shma korxonalar mulki va faoliyatini sug'urtalash. O'zbekiston iqtisodiyotida xorijiy investitsiyalarning roli, shakllanishi va takomillashuvidagi xalqaro fondlarning roli va ahamiyati.

4. TAVSIYA ETILAYOTGAN MAVZULAR BO'YICHA KO'RGAZMA - NAMOIYISH MATERIALLARI RO'YXATI

O'quv jarayonini tashkil etishda mavzularni ko'ragazmali vositalardan, slaydlar, diaproskop va jadvallardan foydalanish asosida o'rganish ko'zda tutilgan. Ayrim aniq masalalarni o'rganishda shaxsiy kompyuterlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Tahlillar, prognozli ko'rsatkichlarni hisoblash, diagrammalarni, personal kompyuterda elektron jadvallarda Excel 7,0 paketi bilan ishlash orqali yorqin namoyon etilishi mumkin.

Shu bilan birga talabalar «Pravo» tizimi orqali moliyaviy qonunchilik yangiliklaridan xabardor bo'lishlari va o'qish jarayonida ulardan foydalanishlari mumkin.

Case Studies: O'zbekiston Respublikasi davlat moliyasi makroiqtisodiy tahliliga doir va strategik moliyaviy rejalashtirish amaliyotiga oid o'quv misollari (rus tilida). Moliya Vazirligi xomiyligida "Byudjet - soliq siyosati" Markazi tomonidan tuzilgan.

Masofaviy o'qitish soatlari: WWW. google.ru.(Rossiya Federatsiyasi menejment va bozor akademiyasi "Moliya menejmenti ilmiy tadqiqot instituti" dasturlari(mualliflar rahbari akad. E.Stoyanova)); WWW.Yandex.ru; www.rambler.ru.; www.worldbank.org.ru; www.imf.org.

Kompakt disk: Sales information. International Monetary Fund – Publication Services; Exchange Rate Analysis with a Case Study on Poland.

Statistik to'plamlar:

1. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy - iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari. O'zbekiston Respublikasi Makroiqtisod va statistika vazirligi. T. : 2000, 2001, 2002y.

2. O'zbekistonning iqtisodiy yo'nalishlari. TESIS. 1999, 2000, 2001y.

3. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining Davlat byudjetining ijrosi yuzasidan yillik hisobotlari. T.: 1999, 2000, 2001, 2002y.

5. O'ZLASH TIRISHNI BAHOLASH

Ushbu fan bo'yicha talabalar bilimini baholash o'quv reyting tizimi bo'yicha joriy, oraliq va yakuniy ballar asosida baholanadi.

6. ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlar

1. Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. - T.: O'zbekiston, 1996.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari - T.: O'zbekiston, 1997.
3. Karimov I.A. O'zbekiston Buyuk kelajak sari. - T.: O'zbekiston, 1998.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002 yil 30 dekabrda "O'zbekiston Respublikasining 2003 yilda ijtimoiy - iqtisodiy taraqqiyotining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari va davlat byudjetining parametrlari to'g'risi"dagi 455 - sonli qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi moliyaviy qonunchiligi. - T.: O'zbekiston, 2001.
6. O'zbekiston Respublikasi moliyaviy qonunchiligi. - T.: O'zbekiston, 2002.

7. Akramov E.A., Tairov A.E. O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy islohotlari - M.: TOO «Lyuks - art», 1998.
8. Abramova A.M., Aleksandrova L.S. Finansi, denejnoe obrashchenie i kredit: Uchebnoe posobie. - M.: 1999.
9. Avdokushin E.F. Mejdunarodnie ekonomicheskie otnosheniya. Ucheb. pos. - M.: 2001.
10. Bocharov V.V. Investitsionniy menedjment: regionalniy aspekt – SPb.: - Piter: 2000.
11. Dj K Van Xarn, Osnovi upravleniya finansami. / Pod red. Prof. Sokolova Ya.V. - M.: Finansi i statistika, 1996.
12. Dj. Menvil Xarris. Mejdunarodnie finansi. - M.: 1996.
13. Drobozina L.A. Obshchaya teoriya finansov. - M.: Banki i birji, 1999.
14. Ershov M.V. Valyutno - finansovie mexanizmi v sovremennom mire. - M.: OAO MPO 2001.
15. Zaripova I.R., Xafizova V.R. Istoriya razvitiya i sovremennoe sostoyanie mejbyudjetnix otnosheniy v Rossii. – 2 - izd. Ufa, GP Print, 2001.
16. Zaripova I.R., Xafizova V.R. Balans finansovix resursov territorii. – 2 - izd. Ufa, GP «Print», 2001.
17. Ivanova M.V. Finansi i razvitie malix gorodov Kolskogo Severa. – 2 - izd. Apatiti, IEP KNTs RAN, 2001.
18. Karavaeva I.V. Nalogovoe regulirovanie rinochnoy ekonomiki: Uchebnoe posobie dlya VUZov. – M.: YuNITI - DANA, 2000.
19. Kovaleva A.M. Finansi. Uchebnoe posobie dlya studentov ekonomicheskix napravleniy i spetsialnostey VUZov, – 3 - izd. - M.: Finansi i statistika, 2001.
20. Kratko I.G. Mejdunarodnoe predprinimatelstvo. Ucheb. pos. - M.: 2001.
21. Mirovaya ekonomika i mejdunarodnie ekonomicheskie otnosheniya. Uch.pos. pod red. Akopovoy E.S. - M. : Feniks, 2001.
22. Mejdunarodnie ekonomicheskie otnosheniya / Uch. pod red. Liventseva N.N. - M.: Finansi i statistika, 2001.
23. Mirovaya ekonomika, mejdunarodnie ekonomicheskie otnosheniya. Seriya uchebniki. Ucheb. pos. Pod red. Akovopoy. E.S. Feniks 2001.
24. Mirovaya ekonomika i mejdunarodnie ekonomicheskie otnosheniya. Ucheb. pos. pod. red. Akavopoy. Feniks 2001.
25. Mejdunarodnie finansovie otnosheniya. Uch. pod red. akad. Senchagova A. G. - M.: Finansi i statistika, 2001, - 680 s.
26. Preobrazovanie finansovoy sistemi v Respublike Kazaxstan. Vashington - Almati - Manila: 1997.

27. Postnikov S.L. Mirovaya ekonomika i ekonomicheskoe polozhenie Rossii. Statisticheskiy sbornik. - M.: Dialog, 2001.
  28. Strigin A.V. Mirovaya ekonomika – M.: Ekzamen, 2001.
  29. Sumarokov V.N. Gosudarstvennie finansi v sisteme makroekonomicheskogo regulirovaniya. - M.: Finansi i statistika, 1996.
  30. Teylor A.X., Poukoka M.A., Finansovoe planirovanie i kontrol, vtoroe izdanie. - M.: INFRA - M, 1999.
  31. Finansi: Uch. dlya vuzov. Pod red. M.V. Romanovskogo, O.V. Vrublevskoy, B.M. Sabanti. - M.: Yurayt, 2000.
  32. Finansi / Pod red. D.e.n. Kovalevoy A. M., Rekomendovano Gos.kom. Rossiyskoy federatsii v kachestve uchebnogo posobiya dlya studentov ekonomicheskix napravleniy i spetsialnostey VUZov. - M.: Finansi i statistika, 1996.
  33. Ernst Djons. Delovie finansi. - M.: Dialog, 1998.
  34. Chetirkin E.M. Finansoviy analiz proizvodstvennix investitsiy. 2 - e izd. ispr. i pererab. – M.: Delo, 2001.
  35. T.V. Yurtseva Ekonomika nekommercheskix organizatsiy. - M.: Yurist, 2002.
  36. Ponomarenko V. Finansi obshchestvennogo sektora Rossii. - M.: Ekonomika, 2001. Qo'shimcha adabiyotlar
1. Kostyunina G.M. Mejdunarodnaya praktika regulirovaniya inostrannix investitsiy. – M.: 2001.
  2. Gerasimenko G.P., Markaryan E.A., Finansoviy analiz, Uchebnoe posobie. - M.: PRNOR, 1996.
  3. Dj. K. Van Xorn Osnovi upravleniya finansami / Pod red. Prof. Sokolova Ya.V. - M.: Finansi i statistika, 1996.
  4. Kovalev V.V., Finansoviy analiz - upravlenie kapitalom, vibor investitsiy, analiz otchetnosti. - M.: Finansi i statistika, 1996 g.
  5. Kratko I.G. Mejdunarodnaya predprinimatelstvo. Ucheb. pos. - M.: 2001.
  6. Kurochkin D.N. Evro - novaya valyuta Starogo Soveta. - M.: 2000.
  7. Kutafin O.E., Fadeev V.I. Munitsipalnoe pravo Rossiyskoy Federatsii. - M.: Yurist, 1997.
  8. Lavrov A. Problema stanovleniya i razvitiya byudjetnogo federalizma v Rossii. Stanovlenie rinochnoy ekonomiki v Rossii: Sb.nauch.proektov. Vip.10. - M.: 1997.
  9. Larionov I. K. O nekotoryx voprosax sotsialno - ekonomicheskoy strategii i finansovoy politiki // Finansi, 1997.
  10. Livshits A. Ya. Osnovnie orientiri finansovoy politiki, // Finansi, 1997.
  11. Lobodenko N. V., Audit i diagnostika bankrotstva // Finansi, 1997.

12. Mirovaya ekonomika. Ekonomika zarubejnih stran / Pod. red. prof. V.P. Kolesova i dr. – M.: Flinta, 2001.
13. Petrov Yu., Ozdorovlenie finansovoy sistemi i normativnie metodi gosudarstvennogo regulirovaniya ekonomiki // «Rossiyskiy ekonomicheskiy» jurnal 1997.
14. Pogorletskiy A.I. Ekonomika i ekonomicheskaya politika Germanii v XX veke. - Sankt Peterburg: 2001.
15. Pushkareva V.M. Istoriya finansovoy misli i politiki nalogov, Uchebnoe posobie. – M.: INFRA - M, 1996.
16. Sumarokov V.N. Gosudarstvennie finansi v sisteme makroekonomicheskogo regulirovaniya. - M.: Finansi i statistika, 1996.
17. Shiryaev R. Finansovoe sostoyanie promishlennosti. // Ekonomist – M.: 1997.
18. Erik Xelfert Texnika finansovogo analiza. Per. s angl. Pod red. Belix L. P. 2 - izd. - M.: Audit, YuNITI, 2000.
19. Boyd J. Inflation. “Growth and Control Banks Theory and Evidence”, 1996. Policy Research Working Paper 1575. The World Bank. Washington. D. C.
20. EBKD transition Report 1998. Financial sector in transition. European Bank for Reconstruction and Development. London 1998.
21. Hermes N. Lesnik R. Financial System Development in Transition Economies. Journal of Banking and Finance. Vol. 24. pp. 507 - 524.
22. Moyer C. Financial System. Corporate Finance and Economic Development, in RA Hubbard (ed) Asymmetric information. Corporate Finance and investment. A National Bureau of Economic Research Project Report, University of Chicago Press. Chicago. PP. 307 - 322.
23. Steinherr A. An innovative Package for Financial Sector Reforms in Eastern European Countries. Journal of Banking and Finance 17 PP. 1033 - 1057.
24. Mingaleva Zh About the experience of enterprise's strategies in crises situation. All Russian scientific conference “Economics” theory methodology, trends of development: S - Petersburg 1998.
25. Tkacheva S Innovation Activities Infrastructure as Multi Agent System The 11th Annual Meeting of the Japan Association for Evolutionary Economics. JAFEE 2000 Tokyo Japan 2000. 136 - 141.